

LAPSEN OIKEUDET PERHEESSÄ

LAPSEN OIKEUDET PERHEESSÄ

*Suvianna Hakalehto &
Virve Toivonen (toim.)*

KAUPPAKAMARI

© Helsingin Kamari Oy ja tekijät

ISBN 978-952-246-696-9

ISBN 978-952-246-698-3 (Ammattikirjasto)

Kannen suunnittelu: Lumimarja Terttu Rönkkö

Taiton suunnittelu: Maria Mitrunen

Taitto: Keski-Suomen Sivu Oy

Hansaprint Oy 2021

Saatavana myös Ammattikirjastossa. www.ammattikirjasto.fi

SISÄLLYS

ESIPUHE	15
KIRJOITTAJAESITTELYT	17
<i>Suvianna Hakalehto ja Virve Toivonen</i>	
JOHDATUS LAPSEN OIKEUKSIIN PERHEESSÄ	20
1 LAPSI, PERHE JA OIKEUDET	21
2 LAPSI OIKEUKSIEN HALTIJANA PERHEESSÄ	27
3 VANHEMPIEN OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET	31
4 YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS JA PERHE	36
5 LAPSEN EDUN ENSISIJAISUUS	44

6	LAPSEN OIKEUS TUNTEA VANHEMPANSA SEKÄ YLLÄPITÄÄ SUHTEITA JA SUORIA YHTEYKSIÄ KUMPAANKIN VANHEMPAANSA	49
7	LAPSEN OIKEUS SAADA NÄKEMYKSENSÄ OTETUKSI HUOMIOON	53
8	LAPSEN SUOJELU VÄKIVALLALTA JA HUONOLTA KOHTELULTA	60
9	LOPUKSI	65

Virve Toivonen ja Kirsi Pollari

HYVÄ HOITO JA KASVATUS OSANA LAPSEN HUOLTOA

1	JOHDANTO	71
2	LASTA JA PERHETTÄ KOSKEVA OIKEUDELLINEN SÄÄNTELY	75
3	LAPSEN OIKEUS OSALLISUUTEEN PERHEESSÄ	80
3.1	OSALLISUUSOIKEUDET	80
3.2	LAPSEN OSALLISUUS JA KEHITTYVÄT VALMIUDET	82
3.3	OIKEUS SUOJELUUN JA OSALLISUUTEEN	84
4	LAPSEN OIKEUS TULLA SUOJELLUKSI KAIKELTA KALTOINKOHTELULTA	88
4.1	LAPSEN KALTOINKOHTELUA KOSKEVAN SÄÄNTELYN KEHITYS	88
4.2	MUUTOKSIA ASEENTEISSA JA KÄYTÄNNÖISSÄ	96

5	LAPSEN OIKEUS YKSITYISYYTEEN	100
5.1	YKSITYISYYDEN SUOJA	100
5.2	VANHEMPIEN LASTA KOSKEVAT JULKAISUT SOSIAALISESSA MEDIASSA	103
6	LAPSEN OIKEUS LÄHEISIIN IHMISSUHTEISIIN	107
6.1	IHMISSUHTEIDEN MERKITYS	107
6.2	LAPSEN VERTAISUHTEET	109
7	LOPUKSI	113

Suvianna Hakalehto ja Merike Helander

LAPSEN USKONNONVAPAAUS PERHEESSÄ 116

1	JOHDANTO	117
2	LAPSEN USKONNONVAPAUDEN LÄHTÖKOHDAT LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSESSA	123
3	LAPSEN USKONNOLLISEN ASEMAN MÄÄRÄYTYMINEN	128
4	ALAIKÄISEN USKONNONVAPAUDEN ELEMENTEISTÄ	135
5	VANHEMMAT USKONNONVAPAUDEN KÄYTTÄMISTÄ OHJAAMASSA	139
5.1	LÄHTÖKOHDAT JA RAJAT VANHEMPIEN TOIMINNALLE	139
5.2	HUONON KOHTELUN KIELTO	142
6	LOPUKSI	147

Päivi Hirvelä

LAPSEN OIKEUDELLISTA ASEMAA PERHEESSÄ KOSKEVAA EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIMEN KÄYTÄNTÖÄ		152
1	JOHDANTO	153
1.1	LAPSI EUROOPAN IHMISOIKEUSSOPIMUKSEN OIKEUKSIEN HALTIJANA	153
1.2	EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIN LASTEN OIKEUKSIEN TURVAAJANA	154
2	LAPSEN IDENTITEETTIÄ JA SYNTYPERÄÄ KOSKEVAT KYSYMYKSET	158
2.1	ISYYS- JA ÄITIYSKANTEET	158
2.2	SIIJAISYNNYTYKSELLÄ SYNTYNEEN LAPSEN VANHEMPISUHTeen REKISTERÖIMINEN	162
3	LAPSEN HUOLTO JA TAPAAMISOIKEUS	164
3.1	JOHDANNOKSI	164
3.2	HUOLLON USKOMINEN JA TAPAAMISOIKEUS	165
3.3	PROSESSUAALISET OIKEUSSUOJATAKEET: LAPSEN KUULEMINEN, ASiantuntijalausunnnot ja Käsittelyn Joutuisuus	167
3.4	TAPAAMISOIKEUTTA KOSKEVAN PÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANEMINEN	170
4	LAPSIKAAPPAUKSET	172
4.1	JOHDANNOKSI	172
4.2	LAPSEN ETU JA PALAUTTAMISEN KIIREELLISYYS	174

4.3	PALAUTTAMISESTA LAPSELLE AIHEUTUVA VAKAVA RISKI JA TUOMIOISTUIMEN TUTKIMISVELVOLLISUUS	175
4.4	PALAUTTAMISEN TÄYTÄNTÖÖNPANO	178
5	LAPSEN HUOSTAANOTTO	180
5.1	HUOSTAANOTON PERIAATTEET EIT:N OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ	180
5.2	EIT:N HYVÄKSYMÄT HUOSTAANOTON PERUSTEET	183
5.3	HUOSTAANOTETUN LAPSEN TAPAAMISOIKEUS	184
5.4	PROSESSUAALINEN OIKEUSSUOJA HUOSTAANOTOISSA	186
6	ADOPTION VAHVISTAMINEN VASTOIN BIOLOGISEN VANHEMMAN SUOSTUMUSTA	189
6.1	JOHDANNOKSI	189
6.2	LAPSEN LUOVUTTAMINEN ADOPTIOON	190
7	LAPSEEN PERHEESSÄ KOHDISTUNUT KALTOINKOHTELU	195
7.1	JOHDANNOKSI	195
7.2	LAPSEEN PERHEESSÄ KOHDISTUVA PAHOINPITELY TAI SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ	197
7.3	ILMOITUKSEN TEKEMINEN LAPSEN KALTOINKOHTELUSTA JA VIRANOMAISYHTEISTYÖ	199
8	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	202

LAPSEN ETU KANSAINVÄLISESSÄ ADOPTIOSSA 204

1	JOHDANTO	205
2	ADOPTIOLAPSEN ETU LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ JA KANSAINVÄLISISSÄ SOPIMUKSISSA	209
2.1	ADOPTIOLAKI	209
2.2	HAAGIN SOPIMUS	210
2.3	EUROOPAN NEUVOSTON ADOPTIOTA KOSKEVA YLEISSOPIMUS	211
2.4	YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUS	212
3	HAASTEITA JA NÄKÖKULMIA ULKOMAILTA ADOPTOIDUN LAPSEN EDUN ARVIOINNISSA	214
3.1	LAPSEN EDUN ARVIOINNIN HAASTEITA	214
3.2	LAPSEN EDUN "CHECKLIST"	216
3.3	TYÖVÄLINEITÄ ULKOMAILTA ADOPTOIDUN LAPSEN EDUN ARVIOINTIIN	217
3.4	ADOPTIOVANHEMMUUS ON ERITYISTÄ VANHEMMUUTTA	218
4	LAPSEN EDUN ARVIOINTI JA SEN ENSISIJAISUUS ADOPTIOPROSESSIN ERI VAIHEISSA	220
4.1	LAPSEN EDUN ARVIOINTI ADOPTIONEUVONNASSA	220
4.1.2	Adoptioneuvonta ennen adoption vahvistamista	221
4.1.3	Adoptioneuvonta adoption vahvistamisen jälkeen (eli jälkipalvelu)	223
4.2.	LUVAN HAKEMINEN ADOPTIOLAUTAKUNNALLA	225
4.3	KANSAINVÄLINEN ADOPTIOPALVELU	227
4.4	TUOMIOISTUIN	231

5	ITSENÄISET ADOPTIOT JA LAPSEN ETU	233
5.1	ITSENÄINEN ADOPTIO	233
5.2	RISKIT ITSENÄISSÄ ADOPTIOISSA	234
5.3	ITSENÄISET ADOPTIOT JA LAINSÄÄDÄNTÖ	235
6	LOPUKSI	238

Tuulikki Mikkola ja Saara Malinen

LAPSEN ASUINPAIKAN MÄÄRITTÄMINEN LAPSIKAAPPAUSTILANTEISSA

240

1	JOHDANTO	241
2	LAPSIKAAPPAUSSOPIMUKSEN ASUINPAIKKA KANSAINVÄLISEN YKSITYISOIKEUDEN KÄSITTEENÄ	248
3	LAPSIKAAPPAUKSET JA LAPSEN ASUINPAIKAN MÄÄRITTÄMINEN KORKEIMMAN OIKEUDEN KÄYTÄNNÖSSÄ	252
4	LAPSEN ASUINPAIKKA VERTAILEVASSA KATSANNOSSA	261
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	269

Kirsikka Linnanmäki

LAPSEN ETU, OIKEUS JA SOVITTELU 274

1	JOHDANTO	275
2	HUOLTORIIDAN SOVITTELUN YLEISET LÄHTÖKOHDAT	281
3	LAPSEN OIKEUKSIEN MERKITYS SOVITTELUSSA	287
4	LAPSIASIOIDEN SOVITTELUMALLEISTA	292
5	HUOMIO LAPSEEN JA LAPSEN OIKEUKSIIN	297
6	PYRKIMYKSENÄ KONFLIKTIN LAANTUMINEN	301
7	LAPSEN OIKEUDET SELVITTELYN TUKENA	310
8	LAPSEN OIKEUKSIEN INTEGROINTI OSAKSI SOVITTELUA	313
9	LOPUKSI	322

Anna Nylund

**KOHTI LAPSEN TODELLISTA OSALLISUUTTA:
JUHLAPUHEISTA ASENTEIDEN JA
TOIMINTATAPOJEN MUUTOKSIIN** 324

1	LAPSEN PERUSOIKEUS OSALLISUUTEEN	325
2	LAPSI: AIKUISISTA RIIPPUVAINEN SUOJELUN KOHDE VAI AUTONOMINEN TOIMIJA?	328

3	LAPSEN OSALLISUUS, ETU JA HYVINVOINTI	332
4	AIKUISEN ROOLI LAPSEN EDUSTAJANA	335
5	LAPSEN KUULEMINEN, OSALLISUUS JA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS	340
6	LAPSEN OSALLISUUS KAHDEN ESIMERKIN VALOSSA	346
6.1	LAPSEN OSALLISUUS HUOLTORIIDOISSA KÄYTÄNNÖSSÄ	347
6.2	LAPSI YHDYSKUNTASUUNNITTELUSSA	352
7	KOHTI TODELLISTA OSALLISUUTTA?	357

ESIPUHE

Lapsen oikeudet perheessä on järjestyksessä neljäs Lapsioikeusjuristit ry:n piirissä syntynyt lapselle kuuluvia oikeuksia ja niiden toteuttamista tarkasteleva teos. Olemme aiemmin tarkastelleet lapsen oikeuksia koulussa, lastensuojelussa ja terveydenhuollossa ja nyt on aika siirtyä lapselle tärkeimpään kasvuympäristöön eli perheeseen.

Perus- ja ihmisoikeuksien roolin vahvistuminen näkyy myös perhettä koskevissa asioissa, sillä nämä oikeudet on turvattu jokaiselle erikseen eikä perheelle yksikkönä. Perheenjäsenillä on yksilöinä omat oikeutensa, jotka luovat heidän välilleen myös oikeudellisesti merkityksellisiä suhteita. Lapselle kuuluvat oikeudet on toteutettava myös perhepiirissä ja päävastuu tästä on huoltajilla. Lapsen ja vanhemman välisen oikeussuhteen sääntelyssä tulisi yhtä aikaa pystyä turvaamaan lapsen oikeuksien toteutuminen ja huoltajan oikeuksien kunnioittaminen.

Teoksen kirjoittajat ovat tutkijoita ja lakimiehiä, jotka työnsä puolesta ovat tekemisissä kirjan teemaan liittyvien kysymysten kanssa. Kiitämme lämpimästi kaikkia kirjoittajia! Kukin heistä on valinnut artikkelinsa teeman ja tarkastelutavan oman asiantuntemuksensa ja kiinnostuksensa mukaisesti. Jokaisen kirjoituksen voi lukea omana kokonaisuutenaan. Kirjan ensimmäinen artikkeli on johdatus kirjan teemaan, joten sen lukeminen on suositeltavaa ennen muihin kirjoituksiin perehtymistä.

Kiitämme Helsingin Kamari Oy:tä kirjan julkaisemisesta ja tuottaja
Seija Ruohosta toimitustyöstä.

Helsingissä joulukuun 1. päivänä 2020

Suvianna Hakalehto ja Virve Toivonen